A.H.J. DAUTZENBERG

ENGEL LAND

2025 Prometheus Amsterdam

‘Witte zwanen, zwarte zwanen!
Wie gaat er mee naar engelland varen?’

traditioneel kinderliedje

‘The worst part of being old is remembering when you was young.’

The Straight Story, David Lynch

DE EERSTE DAG

De oude man bindt het zachte touw rond zijn middel, maakt voor de zekerheid een dubbele knoop en laat de rubberboot voorzichtig van de kade zakken. Het donkere geel van de boegrand duwt even tegen het door de nacht gitzwart gekleurde water en schuift dan zachtjes over de strakke spiegel. Dat ging goed, concludeert de man, een prima begin.

Het elastiek van zijn zwembroek knelt een beetje. De man duwt zijn duimen onder de rand en rekt de band op, maar veel helpt het niet. Het zal even wennen zijn, want het is lang geleden dat hij de broek voor het laatst droeg. Hij kijkt naar zijn dunne benen en vervolgens naar zijn armen. Zal het lukken?

De man is zenuwachtiger dan hij vooraf had gedacht. Toch is hij vastbesloten, er is geen weg terug.

Gisteravond had hij samen met zijn trouwe vriend de slaapzak, een hoofdkussen, kleren, flessen water, voedsel, afdekfolie, een landkaart en nog een paar spullen in twee vuilniszakken gestopt en die vastgezet door snelbinders te bevestigen aan de handgrepen, de riemsloten en het grijpkoord van de boeg.

Het net van elastiek deed de bodem een beetje krommen, maar dat kan geen kwaad. Bovendien paste de boot zo perfect in de aanhanger. De auto blijft aan de kade staan, zijn vriend zal die later ophalen.

Het tasje met medicijnen bleef achter, de reis zal zijn heelmiddel zijn. Toiletartikelen heeft hij ook niet nodig, die horen niet bij het karakter van zijn tocht. De bril bleef dus ook thuis.

Zo puur mogelijk moet hij aan de start verschijnen. Geen overbodige luxe, geen valse romantiek en al helemaal geen mobiele telefoon. Voor zijn laatste reis moet hij afgesneden zijn van het bestaan dat hij al zo lang heeft gebraveerd. Deze tocht moet hij alleen voltooien, zonder hulp van wie of wat dan ook.

De oude man is van plan om naar zijn geboortedorp te zwemmen. Met zijn vriend heeft hij de route tot in detail uitgestippeld en op de kaart ingetekend. Eerlijk gezegd nam zijn vriend hierbij het voortouw; hij vond het best eng om zijn eindbestemming zo dicht te naderen, al was het slechts op papier.

Als het goed is, zwemt hij over een week de kleine haven van het dorpje binnen, de plek waar hij als kind opgroeide en waar hij zijn gelukkigste jaren beleefde. Het zal zijn finale avontuur worden. En dat avontuur moet een uitroepteken zetten achter zijn leven.

Het afscheid nemen van zijn beste vriend viel hem zwaar. Ze wisten allebei dat de tocht grote risico's met zich meebrengt, maar er was geen weg terug. Warm en

gezellig waren de laatste dagen samen, de momenten waarop ze de reis voorbereidden. Ze dronken tijdens het plannen een borrel en blikten met veel plezier terug op hun vriendschap die al meer dan een halve eeuw duurt.

De laatste omhelzing deed meer pijn dan de man had gehoopt. Meteen daarna sloot hij de deur; hij wilde zijn vriend liever niet langzaam uit beeld zien verdwijnen. Nadat het slot klikte, stroomden toch tranen over zijn wangen.

De afgelopen weken douchte de oude man zo koud mogelijk en steeds iets langer, om alvast te wennen aan het frisse water straks. Dat ging hem verrassend goed af; zijn ademhaling versnelde, hij leek meer zuurstof te krijgen, voelde zich met de dag fitter worden.

Een goed teken, vond zijn vriend, want ook die had het geprobeerd en dat was geen succes gebleken; al na enkele seconden was hij onder de douche vandaan gesprongen en had hij de knop snel richting rood gedraaid.

Trede voor trede daalt de oude man het trapje af.

Wanneer zijn voeten het koude water raken, trekt een siddering door zijn bijna naakte lijf. Hij wacht even, het lichaam moet zich kunnen aanpassen aan de lage temperatuur, en laat zich dan in het koude zwart zakken.

Langzaam zinkt het uitgediende lijf in het water van de stille stadshaven, klaar voor de laatste beproeving. Vooral de benen lijken te branden, maar dat zal zo da-

delijk wel over zijn. De man balt zijn vuisten om zijn lijf aan te moedigen. Doorzetten nu.

Hij duwt zich met zijn voeten van de kant af. Rustig doorademen, zegt hij in zichzelf, blijven bewegen. Duwen, groeperen, steken en glij-den – schoolslag, de tijd dat hij crawlde ligt ver achter hem.

In rustig tempo zwemt hij naar het midden van de haven; de man houdt van symmetrie, van rechte lijnen, van orde. Met zijn avontuur doorbreekt hij dat patroon resoluut, maar enig houvast blijft nodig.

Het water is behoorlijk fris, een stuk kouder dan hij had verwacht. Zijn lichaam wil het liefst zo snel mogelijk terug naar de kade, maar zijn geest is sterk. Vandaag is zijn geest sterk. Bovendien is het nog vroeg, de nachtelijke koude regeert, straks wordt het vast warmer. Voorlopig is de zon echter niet aan zet.

Bij elke beenslag krijgt zijn middel een rukje van het rubberen bootje dat hij meetrekt. Het is even zoeken naar het juiste tempo.

'Ik zwem door het zwart,' mompelt de man terwijl hij om zich heen kijkt, 'ik zwem door de leegte.' De gedachte maakt de massieve kou net iets draaglijker.

In slechts enkele appartementen is het leven ontstoken, de stad is nog niet ontwaakt. Dat ligt niet alleen aan het vroege tijdstip; het is zondag, een dag die de oude man altijd bijzonder prettig vond.

Meestal trok hij er met zijn vrouw op uit – naar een museum, een bos of met de fiets naar een of ander rus-

tiek dorpje. Wilden ze naar een andere stad of een verder weg gelegen plek, dan namen ze de auto. De trein meden ze. In een auto voelden ze zich vrij, niet opgesloten.

De zondag was voor hun tweeën. De zondag was hun dag.

Als alles volgens plan verloopt, kom ik op een zondag aan in mijn geboortedorp, schiet door het hoofd van de oude man. Fijn. Van zondag naar zondag. Zo is zijn vrouw er toch een beetje bij.

Nee nee, corrigeert hij zichzelf, ik kom helemaal niet op zondag aan, maar op zaterdag. Door de zenuwen is hij een beetje van slag; hem wacht een enorme inspanning, een die eigenlijk helemaal niet bij zijn hoge leeftijd past. En toch zal hij slagen, dat weet hij zeker.

De oude man kijkt naar de woonboten die aan de noordzijde tegen de kade rusten. Zonder bril ontwaart hij slechts de donkere contouren, maar hij weet precies hoe ze eruitzien – elke boot zou hij zo kunnen uittekenen.

Het is altijd zijn wens geweest om in zo'n waterkasteel te wonen, een drijvend bestaan te leiden, maar zijn vrouw wilde er niet aan, ze vond dat te eng. Daar legde hij zich niet meteen bij neer, maar uiteindelijk gaf hij toe.

'Ze kreeg altijd haar zin,' fluistert hij tegen het zwarte water.

Hij schrikt van zijn woorden, veel te negatief.

'Maar ze was het waard,' voegt hij er snel aan toe. 'Ze was het zeker waard.'

Na enkele tientallen meters heeft hij het juiste tempo te pakken, de boot glijdt nu rustig mee met zijn arm- en beenbewegingen. Zijn lichaam is enigszins ingesteld op de lage temperatuur, de rillingen zijn voorbij.

In de verte doemt de brug op die de kades verbindt; is hij daar eenmaal onderdoor, dan wacht het kanaal. Dan begint de grote reis pas echt. Na de brug kan hij niet meer terug. Zo heeft hij dat in zijn hoofd gezet: de laatste twijfels blijven in de haven achter.

Onder het zwemmen kijkt de oude man afwisselend naar de noord- en de zuidkade, naar de vele restaurants, de wooncomplexen, de skyline van het stadscentrum die boven de bebouwing uittorent.

Vanaf deze positie ziet de bewoonde wereld er behoorlijk onaantrekkelijk uit – een beetje dreigend, unheimisch zelfs. Het kan aan zijn slechte ogen liggen, maar van de donkere asymmetrische contouren wordt hij niet vrolijk. Het decor van een onheilspellende thriller.

Toch bewaart hij goede herinneringen aan deze omgeving. Met zijn vrouw at hij vaak in De Visserij en met zijn vrienden was hij regelmatig te vinden in de kroegen, vooral in café Havenzicht, en dan niet alleen om te biljarten.

In het vroege voorjaar was hij een van de eersten die langs de terrassen flaneerde, de ochtendkrant onder zijn arm. Meestal nam hij plaats op een bankje aan het water, maar regelmatig schoof hij op een terrasje aan bij een kennis of vriend. Dan dronk hij één cappuccino.

Géén alcohol voor het avondeten – een afspraak met zijn vrouw. Daar hield hij zich trouw aan, zelfs na haar dood.

Het is voor de oude man een vreemde gewaarwording: zwemmen in een doodstille, duistere haven. Niemand die hem kan opmerken, niemand ook die hem kan redden.

Die laatste gedachte doet hem glimlachen. Het donker om hem heen begint bovendien te wennen, het krijgt zowaar iets vertrouwds.

De maan probeert haar reflectie in het zwart te branden, maar de leegte laat zich niet brandmerken en spoelt de weerschijn speels weg. De oude man tikt tegen de goudgele rimpelingen en even meent hij daarin een nagalm te zien van het verlies, van het zo plotseling verdwenen licht in zijn leven.

Niet sentimenteel worden nu, zegt hij in zichzelf, en hij slaat met een vuist in de trillende gloed. Dan kijkt hij even omhoog, naar het zenit – zonder bedoeling, zonder verwachting, gewoon een reflex.

Hij concentreert zich weer op zijn armslagen: duwen, groeperen, steken en glij-den. De benen doen vanzelf mee.

De techniek uit zijn jeugd is hij nooit vergeten. De gedrevenheid en het geduld van zijn vader resoneren in de vier werkwoorden.

Kon mijn moeder eigenlijk zwemmen, bedenkt hij ineens. Waarschijnlijk niet, ik heb haar nooit in het

water gezien. Zwemmen was meer iets voor mannen. 'Vreemd,' fluistert hij. 'Niet goed.'

Zijn vriendjes mochten van zijn vader meekomen naar de Wiel, om te oefenen. En dat deden ze natuurlijk maar al te graag. Na enkele keren hadden ze het al aardig onder de knie.

Meisjes zwommen toen inderdaad niet, beseft hij. Daar heeft hij nooit eerder bij stilgestaan. Alsof meisjes niet konden verdrinken... Gelukkig zijn de tijden veranderd.

Duwen, groeperen, steken en glij-den.

Het plan om naar zijn geboortedorp te zwemmen, was er ineens. Het kwam zomaar opzetten, midden op de dag. En het voelde meteen goed. Daarna kwamen de gedachten aan het afscheid, het verlies, maar de vreugde bleef overheersen. Gaandeweg kwam daar vastberadenheid bij. Dit gaat lukken. Dit móet lukken.

De oude man nadert de brug. Weemoedig geworden kijkt hij om naar het havenhoofd en besluit om ten afscheid nog een laatste rondje te zwemmen, een ererondje. Een finale groet aan de stad waar hij meer dan zestig jaar woonde, een stad die zijn verdriet verzachtte.

Voorzichtig kantelt hij zijn lijf om opnieuw richting de woonboten te koersen, maar dan grijpt hij zich snel vast aan de boeg van de rubberboot. Een duizeling, hij moet even rusten. Ook is daar weer die verdomde druk op zijn borst.

Met zijn armen over de rand geslagen hangt hij half op de boot. Het ademhalen gaat moeizaam en doet pijn. Hij moet nu rustig blijven, over een paar minuten is het weer over.

Hij kent de symptomen maar al te goed. Normaal gesproken legt hij dan een pilletje onder zijn tong. Dit keer moet zijn lichaam het zelf opknappen, een kwestie van rustig afwachten en niet in paniek raken.

Een eerste test, denkt de man. De druk op zijn borst lijkt meteen minder te worden, de tintelingen beginnen te verdwijnen.

Langzaam komt de oude man weer op adem. Misschien moet hij toch maar geen ererondje zwemmen, hij kan zijn krachten beter sparen.

Opeens hoort hij zijn naam roepen.

Vanwaar komt de stem?

Een tweede keer schalt zijn naam over het water.

De zuidkade.

Een derde keer.

Het is zijn vriend!

De oude man laat de boot los en zwemt voorzichtig richting het geluid.

Wanneer hij dichterbij komt, ziet hij een schim met twee zwaaiende wieken. Zijn vriend oogt paniekerig.

De oude man versnelt zijn slag, maar het duurt toch even voor hij zich vast kan klampen aan het trapje.

'Je bent iets vergeten,' zegt zijn vriend, die nu op zijn knieën zit en vooroverbuigt. Hij houdt iets in zijn linkerhand.

‘Gelukkig ben ik nog op tijd.’ De woorden komen er gehaast uit. ‘Hoe hebben we dit kunnen vergeten...’

De oude man knijpt zijn ogen samen en ziet nu wat zijn vriend hem wil aanreiken. Hij schrikt ervan en weet even niet wat hij moet zeggen.

‘Ik ben zo blij dat ik op tijd ben,’ vervolgt de vriend. ‘Een uur geleden schrok ik wakker en ik voelde meteen dat we iets vergeten waren. Maar wat? Ineens wist ik het. Wat een geluk dat ik je de sleutel van het appartement niet heb teruggegeven. Dat had ik willen doen, gisteren.’

‘Ik ook,’ antwoordt de oude man met een trillende stem, ‘ik ben ook blij.’

Hij klimt een paar treden omhoog en pakt het plastic zakje aan.

‘Dank je.’

Meteen daalt hij weer af en stopt het veilig weg in een van de vuilniszakken. Hij wil snel vertrekken, niet opnieuw afscheid nemen.

De vriend begrijpt de haast, het ongemak.

‘Ga maar snel.’

Zonder iets te zeggen zwemt de oude man weg van de kade. Hij voelt de ogen van zijn vriend in zijn achterhoofd prikken, maar hij kijkt niet om, kan niet omkijken.

Ik was het vergeten, denkt hij schuldbewust. Hoe kan dat? Het enige echt belangrijke... Hij drukt zijn gezicht in het water. De kou versterkt het besef. Bijna was hij vertrokken zonder... Opnieuw drukt hij zijn gezicht in het zwart.

‘Mijn vriend,’ mompelt hij, ‘mijn trouwe vriend.’

Uiteindelijk kijkt hij toch even om, maar de kade is leeg, verlaten.

Duwen, groeperen, steken en glij-den.

Duwen, groeperen, steken en glij-den.

Duwen, groeperen, steken en glij-den.

De druk op zijn borst is weliswaar verdwenen, maar zijn hele lichaam voelt gespannen. Gewoon rustig blijven doorzwemmen en goed doorademen. Door het koude water is dat nog niet zo makkelijk; zijn lijf staat in de actiestand en zijn ademhaling is veel te hoog om te kunnen ontspannen.

‘De test is nog niet voorbij,’ fluistert de man. Hij probeert zichzelf daarmee aan te moedigen. Hij moet slagen, zijn laatste avontuur móet slagen. Falen is geen optie. Die gedachte geeft hem weer wat kracht.

De oude man nadert opnieuw de brug. Nu hij er recht op af zwemt, ziet de onderdoorgang eruit als een tunnel, een lange tunnel met in de verte een wazig lichtje.

Gezichtsbedrog, denkt de man, hij weet immers donders goed dat de brug hooguit drie meter breed is – hoe vaak is hij er wel niet overheen gefietst of gelopen. Toch is het net of hij richting een lange gang zwemt.

Het lichtje vertekent, dat zal het zijn, het creëert diepte. En het komt ook door mijn slechte ogen.

Wanneer hij de tunnel nadert, wordt het lichtje groter, feller ook. Het lijkt wel of het water in de verte begint te gloeien.

Het is de maan, schiet door zijn hoofd, de maan reflecteert in het water. Of misschien is het de opkomende zon al, ik zwem immers richting het oosten. Ja, de zon komt natuurlijk op.

Ook met samengeknepen ogen wordt het beeld niet scherper.

Aangemoedigd door het licht voert de man het tempo op.

*

Gemoedelijk glijdt het bootje achter de zwemmer aan en tovert een zacht rimpelspoor tevoorschijn dat langzaam vervaagt in het grijsblauw van het kanaal.

De hoog aan de hemel staande zon laat het lint van gele lis gloriëren tussen het ietwat te brutale liesgras dat zijn paarsige pluimen presenteert als trofeeën.

Op enkele plaatsen steekt de lisdodde zijn sigaar in de lucht; niet uit pronkzucht, maar uit onhandigheid. Tientallen azuurblauwe waterjuffers plakken bijna horizontaal tegen de stengels, waarbij ze met hun gerasterde vleugeltjes tevreden trillend hun evenwicht bewaren en hun lange achterlijven als dunne dobbers laten zweven.

De oude man verbaast zich over zijn zicht, het lijkt zich de afgelopen uren gestaag te verbeteren. Ook zijn gehoor komt weer helemaal terug. Hij herkent de jambische zang van de tjiftjaf, het gakken van de ganzen in de verte, zelfs de scherpe tonen van de fitis meent hij te

horen – de astrante aanzet en vervolgens het gestaag cesseren, alsof het vogeltje schrikt van zijn onbevangen bravoure.

Wanneer heeft hij de fitis voor het laatst zo duidelijk gehoord? Twintig, dertig jaar geleden? Minstens. Het belooft inderdaad een heilzame tocht te worden.

Duwen, groeperen, steken en glij-den.

De schoolslag gaat als gesmeerd. Het lijf is ook niet meer zo stram, de spieren zijn zowel gespannen als soepel, het perfecte evenwicht. Dat zal ook door de watertemperatuur komen, want die is aangenaam warm, lauwwarm.

'Ik zwem in een groot bad,' zegt hij zo zachtjes mogelijk, hij wil de verstilling niet verstoren. Toch moet het gezegd worden. Hij trekt zijn schouders naar achteren en houdt zijn hoofd onder water.

Vanuit de zanderige bodem slierten de nodige planten omhoog, daartussendoor zwemmen vissen in alle soorten en maten. De man herkent enkele ruisvoorntjes aan hun oranjerode vinnen. En daar zwemt de eigenwijze baars, de kloeke rocker onder de vissen.

De groenige muidhond! Die ving hij vroeger vaak. Zijn vader was er dol op, vanwege de milde grondsmaak. Zijn moeder liet de vis eerst een paar uur weken in een bord met melk om de smaak te verzachten.

De man speurt naar paling, maar helaas. Een snoek is ook nergens te bekennen. Misschien verderop, denkt de man en hij tilt zijn hoofd weer op.

De zuurstof die hij inademt, voelt weldadig, alsof zijn longen voor het eerst sinds lange tijd het leven weer opzuigen.

Duwen, groeperen, steken en glij-den.

De oevers trekken voorbij als fleurige lijsten van een schilderij.

'Ik zwem in een tableau,' fluistert hij, om het amusante idee tot hem door te laten dringen. 'Zolang ik blijf bewegen, kan de olieverf niet opdrogen.'

Het water voelt niet alleen warm, maar ook zacht, alsof zijn huid wordt geaaid door het kanaal. Een gekke gedachte, beseft de man en hij richt zijn blik naar voren. Hij zwemt precies in het midden van het kanaal. Perfect.

Even later mindert hij tempo, want hij moet plassen. Zou het in het water lukken? Nog voor hij erover na kan denken, voelt hij een straal langs zijn lies stromen. Het gaat zo gemakkelijk dat hij zelfs rustig kan blijven doorzwemmen.

'Een straal,' zegt hij hardop, uit verwondering. Geen moeizaam gedruppel, maar een echte straal. Ik plas in een schilderij, zegt de man in zichzelf en hij zwemt lachend verder.

Op de linkeroever naderen twee fietsers. Een bejaard echtpaar dat net iets te sportief is gekleed voor de leeftijd. Ze zitten rechtop, want door de elektromotor hoeven ze zo te zien niet al te hard te trappen. Hun ontspannen gezichten verraden tevredenheid, misschien wel geluk.

De oude man steekt een hand in de lucht om ze te begroeten, maar de fietsers lijken hem niet op te merken.

Dan niet, denkt de oude man, en hij zwemt rustig verder. De relatieve onzichtbaarheid bevalt hem wel. Hij en de natuur – alleen, samen.

Een tiental waterhoentjes komt hem tegemoet, hun kopjes bewegen synchroon mee met de stuwende pootjes. Wanneer ze vlakbij zijn, opent de groep zich en glijdt in twee helften langs hem heen. De felrode snaveltjes lijken licht te geven, alsof het nacht is.

De oude man kijkt achterom en ziet hoe de hoentjes weer groeperen en hun weg vervolgen. Hun vochtige veertjes glanzen, maar niet al te opzichtig. Gelukkig geen gepraal.

Het is tijd om te pauzeren.

Hoelang hij heeft gezwommen, kan de oude man niet inschatten; de tijd verglijdt en de tijd staat stil. Straks kan hij op de kaart kijken waar hij ongeveer is, maar echt nodig is dat niet; voorlopig kan hij gewoon het kanaal volgen, richting het oosten. De eerste afslag komt pas veel verderop in het traject.

Bij een met gras bedekt talud klimt hij aan land. Het touw om zijn middel knoopt hij los en hij wikkelt het uiteinde om het betonnen paaltje dat uit het halfhoge gras steekt.

Het lijf voelt weldadig aan. Geen stijve spieren, geen tintelingen. Het gras plakt aan zijn natte voetzolen.

Heerlijk. De oude man spreidt zijn armen en wiegt even heen en weer. De zon. De zon!

'Ik ben een geluksvogel,' fluistert de man net iets te hard. Hij kijkt even om zich heen, maar hij is alleen.

'Ik ben een geluksvogel,' zegt hij nu hardop. 'Ik kan mijn leven van een uitroepteken voorzien.'

Wie had dat ooit gedacht, vult hij in zijn hoofd aan. Ik in elk geval niet. Mijn vrouw? Waarschijnlijk wel. Bij die gedachte voelt hij zijn borst verkrampen.

'Een uitroepteken!'

Voordat hij de boot gaat herschikken, het is zijn eerste stop, neemt hij een kijkje op het talud. De oude man is altijd nieuwsgierig gebleven, benieuwd naar wat hij aantreft aan de andere kant van een muur, een heuveltje – overzicht houden, controle. Het is dus eerder voorzichtigheid dan nieuwsgierigheid, al sluit het een het ander natuurlijk niet uit.

Het omhooglopen kost hem geen enkele moeite. Dat bevreemdt hem enigszins, hij heeft immers uren gezwommen, maar hij besluit er niet te lang bij stil te blijven staan.

Wanneer heeft hij voor het laatst op blote voeten door de natuur gelopen? De oude man kan het zich niet herinneren, zijn binnenwereld lijkt het verleden slechts sporadisch toe te laten. Dat is misschien wel zijn belangrijkste overlevingsmechanisme geweest: vergeten.

Toch besloot hij naar zijn geboortedorp te zwemmen. Naar het verre verleden af te reizen. Lang probeerde hij

dat verleden op afstand te houden, maar ineens was er dat idee, dat glorieuze idee. Dat voelde meteen goed. Als een uitroepteken.

Voorzichtig steekt de man het betonnen fietspad over en wandelt naar het tegenoverliggende weiland, naar de koeien. Voor de afrastering blijft hij staan.

Met zijn vingers voelt hij aan de scherpe punten. Hij pakt de metalen draad vast en knijpt dusdanig hard dat de aders op zijn handen beginnen te zwellen. Wanneer hij weer loslaat, kijkt de oude man verwonderd naar de bloedende gaatjes in zijn huid.

Hij vraagt zich af wat hem bezielde, zo kent hij zichzelf helemaal niet. Hij bleef juist altijd ver uit de buurt van prikkeldraad...

Het geloei van de koeien trekt zijn aandacht. De oude man negeert de wondjes en bestudeert de beesten alsof hij ze voor het eerst ziet.

Hoe langer hij kijkt, hoe meer het lijkt alsof de zwarte vlekken langzaam van de witte huiden afdrijven – of is het andersom? Misschien wil zowel het wit als het zwart wegglijden, ze hebben genoeg van elkaar, wijken te veel van elkaar af. En de koeien willen vast geen gele genummerde oorbellen. Levende wezens horen geen getal te worden...

'Mmmoeh,' roept de oude man snel om de akelige gedachten te verdrijven. Geen van de beesten reageert. Een kleine teleurstelling.

Geknield wast de oude man even later het bloed van zijn handen.